

Подождивая сказанное выше, отметим, что если соотносимая с конкретным языковым выражением концептуальная структура интерпретируется на множестве ее концептов, значит это выражение понимается носителем языка. При этом одно языковое выражение может получить в концептуальной системе несколько интерпретаций, то есть интерпретируется разными концептуальными структурами, входящими в одну концептуальную систему, которая может «выбирать» интерпретацию, соответствующую интуиции носителя языка. Осознание концепта как ментального образования позволяет не только реконструировать ментальный мир носителя концептуальной системы, но и воссоздать наряду с миром психики и его этнокультурный образ. Семантическое содержание концептов интерпретируется в контексте форм мысли носителя языка как их этнокультурная репрезентация. Поэтому практически любой концепт может быть переведен с одного языка на другой с возможным расширением и сужением содержания и представлен в иной вербальной «упаковке». Считаем, что изложенный материал обозначает перспективы дальнейшего развития проблемы.

Литература

1. Агаркова Н. Э. Исследование концепта *money* в языковой картине мира // Когнитивный анализ слова. – Иркутск: Изд-во ИТЭА, 2000. – С. 87-103.
2. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания // ВЯ, 1995. – № 1. – С.37-64.
3. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 895 с.
4. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1996. – 104 с.
5. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов // Семантические универсалии и описание языков. – М.: Языки русской культуры, 1999. – С. 263-499.
6. Виширенко С.В. Принципы структурирования концепта «фенол» и текстовая реализация его ядерных компонентов. Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – СПб., 1999. – 23 с.
7. Кобрин Н. А. Язык и ментальность человека // Тезисы докладов Международной научной конференции «Язык и культура». – Москва. 14-17 сентября 2001. – Ин-т иностр.яз. РАН, 2001. – С. 49.
8. Кубрякова Е. С. Модем порождения речи и главные отличительные особенности речепорождающего процесса в языке // Человеческий фактор в языке. Язык и порождение речи. – М., 1991. – С.67-104.
9. Кубрякова Е. С. Язык пространства и пространство языка (к постановке проблемы) // Изв. РАН, СЛЯ, 1997. – Т. 56. – № 3. – С. 30-45.
10. Кубрякова Е. С. О понятиях места, предмета и пространства // Логический анализ языка. Языки пространств. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С.84-92.
11. Лапшина М. Н. Семантическая деривация в когнитивном аспекте. Автореф. дис. ... д-ра филол. наук. – М.; СПб., 1996. – 32 с.
12. Mc Neil D. Growth Points Cross-Linguistically // Language and Conceptualization, 1997. – P. 190-213.
13. Никитина С.Е. О концептуальном анализе в народной культуре // Логический анализ языка: культурные концепты. – М.: Наука, 1991. – С.117-123.
14. Панченко Н. Н. Средства объективации концепта «обман» (на материале английского и русского языков). Дис. канд. филол. наук. – Волгоград, 1999. – 236 с.
15. Стернин И. А. Национальная специфика мышления и проблемы лакуарности // Связи языковых единиц в системе и реализации. – Тамбов: Изд-во ТГУ, 1998. – С.30-58.
16. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Школа. Языки русской культуры, 1996. – 286 с.
17. Tomlin R.S. Mapping Conceptual Representations into Linguistic Representations: The Role of Attention in Grammar // Language and Conceptualization. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – P.162-189.
18. Фрумкина Р.М. Концептуальный анализ с точки зрения лингвиста и психолога // Научно-техническая информация. – Серия 2: Информационные процессы и системы. – М., 1992. – № 3. – С.1-7.
19. Чернейко Л.О. Гештальтная структура абстрактного имени // НДВШ ФН, 1995. – № 4. – С. 73-83.
20. Яковенко Е.Б. Реконструкция элементов концептуальной области «духовная жизнь человека». Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М.: МПГУ им. Ленина, 1995. – 15 с.

Вільховченко Н. П.

ОСНОВНІ ФУНКЦІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОДИНИЦЬ СПЕЦІАЛЬНОЇ КВАЗІЛЕКСИКИ У НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Метою даної статті є аналіз загальних особливостей пласту спеціальної квазілексики (тобто вигаданої автором спеціальної лексики, що позначає об'єкти та явища фантастичного світу, створеного автором), а також визначення основних функцій спеціальної квазілексики в науково-фантастичному дискурсі.

Об'єктом дослідження є спеціальна квазілексика (загальним обсягом 500 одиниць), що добиралася методом суцільної вибірки з сучасних англомовних науково-фантастичних творів.

Матеріалом дослідження послуговували науково-фантастичні твори У. Гібсона [14], В. Дітца [13], Т. Джонса [16], А. Кларка [12], М. Тиса [17], С. Йорка [18] та Е. Айдла [15], загальним обсягом близько 1500 друкованих сторінок.

Дослідження особливостей та головних функцій спеціальної квазілексики в науково-фантастичному дискурсі є актуальним, оскільки дозволяє визначити дистинктивні риси даного типу дискурсу.

Наукова новизна статті полягає в аналізі основних функцій та особливостей спеціальної квазілексики в науково-фантастичному дискурсі, що являє собою одну з перших спроб подібного дослідження. Незважаючи на те, що в останні десятиріччя вчені (Т. Катиш [5], Н. Новікова [9], Ю. Ковалік [6]) виявили деякі важливі особливості мови дискурсу цього типу, все ж таки мова наукової фантастики залишається недостатньо дослідженою. Одержані результати доповнюють інформацію про загальні особливості та функції термінологічних новоутворень, включаючи спеціальну квазілексика, у художньому дискурсі.

Під спеціальною квазілексикою ми розуміємо пласт термінологічних новоутворень, що функціонує в науково-фантастичному дискурсі, та номінує спеціальні явища, об'єкти та поняття, що існують у фантастичному світі, створеному автором. Спеціальна квазілексика охоплює пласт квазітермінології фантастичні об'єкти, поняття та її автором схеми, карти, формули) та квазіноменклатури (номенклатурні одиниці, тобто марки вигаданих пристроїв, машин, роботів тощо).

Як відомо, проблемам лексичних новоутворень у різний час присвячували свої праці такі дослідники, як В. В. Виноградов [2], С. Земська [4], Р. Намітокова [8], В. В. Лопатин [7], І. С. Улуханов [10], ШПанський [11], О. О. Аксьонова [1], Ю. А. Зацний [3] та інші. Вчені погоджуються, що дослідження лексичних новоутворень дає

змогу виявити тенденції розвитку лексико-семантичної системи, зокрема, словотворчі процеси, напрямки семантичного розвитку лексики, а також функції, які відіграють лексичні новоутворення в різних типах дискурсів.

Спеціальна квазілексика є специфічним феноменом науково-фантастичного дискурсу. Цей лексичний пласт виконує в даному типі дискурсу певні функції. Основною функцією одиниць спеціальної квазілексики є денотативна функція, оскільки даний лексичний пласт номінує об'єкти фантастичного світу, створеного автором.

Виконуючи денотативну функцію, одиниці спеціальної квазілексики Імітують наукові терміни. Вони, як правило, утворюються по аналогії зі звичайними термінами, використовуючи термінологічний словотворчий потенціал, та, як терміни, можуть супроводжуватися поясненнями. Крім цього, за нашими спостереженнями, більшість одиниць спеціальної квазілексики наслідують ті самі властивості, що притаманні звичайним термінам. Вони так само мають тенденцію до однозначності, точності, номінативності, наявності дефініції. Однак, на відміну від термінів, більшість одиниць спеціальної квазілексики залежить від контексту, а також має ознаки оказіональності, оскільки являє собою продукт індивідуальної мовотворчості.

На відміну від звичайних термінів, а також неологізмів, особливістю квазілексики є те, що вона має фантастичний денотат (тобто такий, що не існує в реальності). Згідно нашого дослідження, спеціальна квазілексика одночасно реалізує такі дискурсні ознаки наукової фантастики, як науковість та фантастичність, створюючи, з одного боку, відчуття достовірності подій, що відбуваються в фантастичному світі, з іншого, власне образ фантастичного світу.

З денотативною функцією одиниць спеціальної квазілексики тісно пов'язані функції створення фантастичності та реалізації науковості. Ми вважаємо, що даний лексичний пласт відіграє важливу роль у створенні фантастичного світу, що не має аналога в реальності, в результаті чого реалізується така ознака науково-фантастичного дискурсу, як фантастичність. На наш погляд функція створення фантастичності витікає з денотативної функції, адже саме через номінацію об'єктів, що не Існують у реальності, реалізується фантастичність.

Отже, квазілексичні одиниці допомагають створювати фантастичний світ у науково-фантастичному дискурсі. Але порівнюючи їхню функцію з функцією справжніх термінів, можна стверджувати, що квазілексика, подібно до звичайних термінів, створює науково-технічний світ, однак, не в об'єктивній реальності, а у фантастичному світі, створеному автором. Отже, спеціальна квазілексика реалізує таку дискурсну ознаку, як науковість. Слід також зазначити, що науковість є одним із відправних моментів науково-фантастичного дискурсу, що реалізується через раціональність і в такий спосіб створює ілюзію достовірності.

Ми вважаємо, що функції спеціальної квазілексики (денотативна, а також функція створення фантастичності і реалізації науковості) визначають її загальні особливості. Однією з особливостей спеціальної квазілексики є те, що з одного боку, цей лексичний пласт номінує об'єкти та явища, що не існують у момент номінації, з іншого, ці явища та об'єкти є вигаданими та існують у фантастичному світі, створеному автором.

На відміну від звичайних неологізмів, які, як відомо, є мовним явищем, особливістю одиниць спеціальної квазілексики є те, що, будучи вигаданими письменником, вони пов'язані з індивідуальним стилем. Більшість спеціальних квазілексичних одиниць, подібно оказіональним, реалізується у мовленні. Вони рідко виходять за межі контексту та, як правило, не отримують широкого використання. Як і оказіональні слова, спеціальні квазілексичні одиниці «утворюються в момент мовлення, у той час коли узуальні слова відтворюються як готові одиниці мови» [7, с. 70-7]. Наведемо приклади одиниць спеціальної квазілексики такого типу: *deskbot* – *туп робота*, *translator specs, translation blisters* – *приклад, чие призначення є перекладати інопланетні мови*, *National Northern Hemisphere of Galaxy, Starus Zone* – *астрономічні поняття* [16], *astrophysics of comedy* – *фантастична наука*, *shrinkbot* – *туп робота* [15]. Дані квазілексичні одиниці не мають широкого використання у науково-фантастичному дискурсі.

Однак, загальновідомим є той факт, що Існують і такі квазілексичні одиниці, які увійшли до загально-літературної мови, отримавши реалістичний денотат, яскравим прикладом чого є такі лексичні одиниці, як *robot, shuttle, electromobile, joystick, autoresponder, cartograph, liquid-crystal display, geostationary orbit, videophone, player*.

Трапляються також такі одиниці спеціальної квазілексики, що використовуються в науково-фантастичному дискурсі різними авторами та мають свій фантастичний денотат, та вже не сприймаються читачем як новоутворення. Прикладами таких одиниць спеціальної квазілексики є *telepresence, cyberspace, android, time machine, cyborg, hyperspace, hyperdrive, insectoid, humanoid, blaster, stasis field, outworlder, Mother Ship, jffworlder, teleportation, spaceport, extraterrestrial, antigravitation, martian, alien, aircar, Bolo*. Так, останній приклад *Bolo*, введений КЛаумером, використовується рядом письменників таких, як М.ТІС) Дж. Стівен Йорк, Д. Сміт, У.Кейт. Ця спеціальна квазілексична одиниця позначає «роботизовану військову машину, що має самосвідомість».

Отже, за нашими спостереженнями, більшість одиниць спеціальної квазілексики реалізується у мовленні, за винятком тих лексичних одиниць, що отримали реальний денотат.

Таким чином, спеціальна квазілексика науково-фантастичного дискурсу є одним з типів лексичних новоутворень. Одиниці спеціальної квазілексики виконують певні функції у науково-фантастичному дискурсі. Основними функціями є денотативна, а також функція створення фантастичності та реалізації науковості. Функції створення фантастичності та реалізації науковості витікають з денотативної, оскільки фантастичність реалізується через номінацію об'єктів, що не Існують, так само і науковість – через номінацію наукових понять. Особливостями даного лексичного пласти є те, що він номінує об'єкти та явища, які існують виключно у фантастичному світі, створеному автором; більшість квазілексичних одиниць реалізується у мовленні, окрім тих, що отримали реальний денотат.

Джерела і література

1. Аксенова О.А. Авторские неологизмы. – <http://www/levin/trinet/ru/ABOUT/Aksenova2/html>

2. Виноградов В. В. О художественной прозе // Виноградов В. В. Избранные труды. О языке художественной прозы. – М.: Наука, 1980. – С. 56-175.
3. Зацний Ю. А. Неологізми англійської мови 80–90 років ХХ століття. – Запоріжжя: РА «Тандем-У»; 1997. – 369 с.
4. Земская Е. А. Словообразование как деятельность: Монография. – М.: Высшая школа, 1992. – 220 с.
5. Катиш Т. Особливості функціонування термінологічної лексики в мові української фантастики: Автореферат дис... к. ф. наук: 10.02.01.– К., 2005. – 19с.
6. Ковалик Ю. «Фантастическая реальность»: опыт лингвистического подхода. // Тез. докладов на Всесоюзной научной конференции–семинара, посвященной творчеству И.Ефремова и проблемы научной фантастики. – Николаев, 1988. – С.121-123.
7. Лопатин В. В. Рождение слова: неологизмы и окказиональные образования. – М.: Наука, 1973-152с.
8. Намитокова Р. Ю. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект: Монография. – Ростов: Изд^во Ростовского университета, 1986. – 160 с.
9. Новикова Н. В. Новообразование в современной научной фантастике: Автореферат дис... канд. филол. наук. 10.02.04. – М.: 1988. – 21 с.
10. Улуханов И. С. Узувальные и окказиональные единицы словообразовательной системы // Вопросы языкознания. – 1984. – № 1 – С. 44–50.
11. Шанский Н.В. Очерки по русскому словообразованию. – М.: МГУ, 1968. –310с.
12. Clarke A. The songs of distant Earth. – London: Voyager, 2001. – 242p.
13. Dietz W. Steelheart. New York: Ace Books, 1998. – 324p.
14. Gibson W. Neuromancer. – <http://lib.ru/GIBSON/gibso01.txt>
15. Idle E. The Road to Mars. – London: Bostrec, 1999. – 309p.
16. Jones T. Starship Titanic. – New York: Ballantine Books, 1998. – 246 p
17. Thies M. Incmsion. In: Bolos: Old Guard.– New York: Baen, 2001. – 135 p.
18. York S. and Smith W. The sky is falling. – New York: Baen, 200 L.– P: 165-290.

Примечания

¹ Як і звичайні терміни спеціальні квазілексичні одиниці можуть утворюватися за допомогою продуктивних словотворчих термінологічних афіксів (*poly-, micro-, mono-, sub-, inter-, post-tele-, cyber-*; *-morph, -er, -or, -ation, -ty, -ity, -ize, -able, -ment, -ance, -sion* та інші), способом аббревіації, словоскладення тощо.

² Термін «робот», як відомо, введений К. Чапеком, «автовідповідач», «джойстик», – Г. Уельсом, «плеєр» – Р. Бредбері, «ПК-монитор» – Л. Мюрреєм, «відео фон» увів А. Фогт, «геостационарна орбіта» – А. Кларк, «картограф» – Д. Уільямсон, електромобіль – Д. Астор, термін «шаттл» введений Т. Старджоном.

Виноградова Е. Н., Ситарь А. В. МОРФОСИНТАКСИЧЕСКАЯ ПАРАДИГМА ПРЕДЛОГОВ И ИХ ЭКВИВАЛЕНТОВ В УКРАИНСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Данное исследование выполняется в рамках международного проекта «Предлоги в синхронии и диахронии: морфология и синтаксис», основными задачами которого являются создание полного реестра предложных единиц, представление их в виде словарных статей, содержащих полную информацию о типе предлога, его управлении, семантике, парадигматических связях, частотности в разных стилях и т. д., а также их сопоставление в славянских языках (детальнее см. [2; 4; 6]). Термин «предложные единицы» объединяет как собственно предлоги (первичные и вторичные), так и эквиваленты предлогов – формы слов, которые системно выступают в функции предлога, строятся по уже существующей модели, но при этом сами слова остаются в рамках своей части речи.

Особое место в проекте отводится морфосинтаксической парадигме предложных единиц, поскольку это явление пока не нашло своего отображения в лингвистической литературе и в ходе проведенных исследований выяснилось, что морфосинтаксические синонимы (их еще называют «морфосинтаксическими вариантами») являются одним из проявлений системности в категории предлога [3].

Цель данной работы – выявить основные закономерности образования единиц, входящих в состав морфосинтаксической парадигмы предлогов и их эквивалентов, в украинском и русском языках.

Морфосинтаксическую парадигму представляют вторичный предлог (или эквивалент предлога) и его дериваты, отличающиеся от базовой единицы некоторыми морфологическими характеристиками. В работе [1] выделены шесть основных тенденций образования морфосинтаксической парадигмы русских предлогов и их эквивалентов. Анализ собранного фактического материала свидетельствует, что пять из них являются общими для русского и украинского языков. Так, дифференциальными параметрами единиц, входящих в состав одной морфосинтаксической парадигмы, в обоих языках являются:

1. Число базового существительного: укр. *з питання чого – з питань чого, з часу чого – з часів чого, поза сферою чого – поза сферами чого, у сфері чого – у сферах чого, у/в час чого – у/в часи чого, у/в питанні про що – у/в питаннях про що* и под.: *У випадку коли голосування з питання усунення Президента України з поста (імпичмент) не набирає відповідної кількості голосів, головуєчий на пленарному засіданні оголошує про припинення процедури імпичменту (Про порядок усунення з поста Президента України (імпичмент). Закон України); Суб'єкти організації оплати праці не мають права в односторонньому порядку приймати рішення з питань оплати праці, що погіршують умови, встановлені законодавством, угодами і колективними договорами (Про оплату праці. Закон України); Так у час майже трьохсотлітнього змагання між Візантією й Болгарією за морем виникла нова могутня держава – Руська (П. Загребельний); Колись в часи голоду на Україні, в роки 21–22, американська допомогова місія оцасливила його харчовим пакетом ... (І. Багрянний); рус. *по вопросу чего – по вопросам чего, во время чего – во времена чего, со времени чего – со времен чего, в вопросе о чем – в вопросах о чем, в сфере чего – в сферах чего, вне сферы чего – вне сфер чего* и др.: *Во-вторых, в Марфино уже выехала машина с двумя товарищами, которые дадут соответствующие установки по вопросу борьбы с низкополетом перед границей (А. Солженицын); Я пропускал сквозь уши его речи об «куксе мудрецов» (...), – но зато ловил его драгоценные указания по вопросам оперативной магии, тщательно запоминал все его объяснения магических терминов (...)* (В. Брюсов); *Это служит новым доказательством нашей мысли, что эти поэмы или сложены были во время татарщины, если не после ее, или (...)* (В. Белинский); *Так русские называли**